

Формування здоров'я особистості: досвід Вальдорфської школи

Іонова О.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Анотація:

Висвітлено результати порівняльних досліджень стану здоров'я учнів вальдорфських і традиційних шкіл, проведених у різних країнах (Австрія, Голландія, Данія, Німеччина, Росія, Україна, Фінляндія, Швейцарія, Швеція). Установлено, що здоров'язберігаюча спрямованість вальдорфської школи призводять до вагомих успішних результатів вальдорфської освіти: вальдорфські школярі порівняно з учнями традиційних шкіл мають кращі показники фізичного і психічного здоров'я, розвинені пізнавальні здібності, особистісні якості (індивідуальна ініціативність, творчість, самостійність рішень, здатність до співпраці з людьми, соціальна мобільність). Завдяки цьому серед випускників вальдорфських шкіл майже немає безробітних (як і людей із асоціальною поведінкою). Серед колишніх вальдорфських учнів досить високий відсоток працівників соціальної сфери, освіти, медицини; серед них багато також відомих на Заході державних діячів, політиків, фінансистів, літераторів, митців та ін.

Іонова Е.Н. Формирование здоровья личности: опыт Вальдорфской школы. Представлено результати сравнительных исследований состояния здоровья учащихся вальдорфских и традиционных школ, проведенных в разных странах (Австрия, Голландия, Германия, Дания, Россия, Украина, Финляндия, Швейцария, Швеция). Установлено, что здоровьесберегающая направленность вальдорфской школы приводит к значительным успешным результатам вальдорфского образования: вальдорфские школьники по сравнению с учениками традиционных школ имеют лучшие показатели физического и психического здоровья, развитые познавательные способности, личностные качества (индивидуальная инициативность, творчество, самостоятельность решений, сотрудничество с людьми, социальная мобильность). Благодаря этому среди выпускников вальдорфских школ почти нет безработных (как и людей с асоциальным поведением). Среди бывших вальдорфских учащихся достаточно высокий процент работников социальной сферы, образования, медицины; среди них много также известных на Западе государственных деятелей, финансистов, литераторов, представителей искусства и др.

Ionova O.M. The formation of person's health: experience of Waldorf school. In the article is presented the results of comparative researches of the state of health of Waldorf and traditional schools of students, conducted in different countries (Austria, Holland, Germany, Denmark, Russia, Ukraine, Finland, Switzerland, Sweden). It is set that health saving orientation of Waldorf school brings to the considerable successful results of Waldorf education: Waldorf schoolchildren as compared to the students of traditional schools have the best indexes of physical and psychical health, developed cognitive flairs, personality qualities (individual initiative, work, independence of decisions, collaboration with people, social mobility). Due to it among the graduating students of Waldorf schools there almost are not unemployed persons (as well as people with asocial behavior). Among the formers Waldorf students there is a high percent of workers of social, educational and medicine sphere; among them there are many also well-known in the west statesmen, financiers, literati, representatives of art and other.

Ключові слова:

формування здоров'я, навчально-виховний процес, здоров'язберігаюча спрямованість, вальдорфська школа, традиційна школа, порівняльні дослідження.

формирование здоровья, учебно-воспитательный процесс, здоровьесберегающая направленность, вальдорфская школа, традиционная школа, сравнительные исследования.

formation of health, educative process, health saving direction, Waldorf school, traditional school, comparative researches.

Вступ.

Одним із пріоритетних завдань сучасної школи є виховання здорового покоління, свідомого ставлення особистості до свого здоров'я та здоров'я інших людей. Разом із тим доводиться констатувати, що шкільна освіта поки ще неповністю реалізує свою оздоровчу функцію. Так, за статистичними даними «ураженість» сучасних школярів хронічними захворюваннями сягнула межі 80 %. При цьому поряд із несприятливими соціально-економічними, екологічними, спадковими впливами значна частка факторів ризику здоров'я учнів має дидактогенну природу (недосконала організація навчального процесу, інформаційні перевантаження, домінування авторитарного стилю взаємодії вчителя зі школярами, переважання репродуктивного характеру викладання та ін.).

Разом із тим у реальній освітній практиці питання забезпечення здоров'язбереження школярів вирішуються переважно через використання медично-гігієнічних заходів, а оздоровчий потенціал власне педагогічних підходів залишається реалізованим не повністю.

Наукове вивірене розв'язання проблеми формування здоров'я учнів через освіту спонукає науковців до ґрунтовного аналізу теорії та практики шкіл, пе-

© Іонова О.М., 2013

doi: 10.6084/m9.figshare.775337

дагогічна діяльність яких спрямована на збереження здоров'я учнів.

Одним із прикладів у світовій педагогіці організації навчально-виховного процесу на засадах здоров'язбереження особистості є вальдорфська школа.

Вивчення психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про те, що науковцями здійснювалися дослідження реалізації здоров'язберігаючого педагогічного процесу вальдорфської школи, результатів вальдорфської освіти [1, 2, 5-7].

Водночас у наукових джерелах відсутній цілісний аналіз результатів вальдорфської освіти в контексті здоров'язбереження школярів.

Робота виконана відповідно до планів НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи – узагальнити досвід вальдорфської школи у формуванні здоров'я учнів.

Результати дослідження.

Проведений науковий пошук дозволяє зробити висновок про те, що вальдорфська школа на практиці вирішує завдання забезпечення здорового духовно-душевно-фізичного розвитку особистості. Це підтверджується результатами досліджень,

проведених протягом останніх років як у західних країнах, де вальдорфська школа має давні традиції, так і в Україні й Росії.

Так, у рамках дослідження «Школа і здоров'я», що проводилося в 90-х рр. минулого століття університетами міст Білефельда та Хельсінкі (Фінляндія) для виявлення впливу шкільного навчання на психосоматичне здоров'я дітей, було обстежено декілька тисяч учнів вальдорфських і традиційних шкіл. З'ясовано, що відсоток психічних захворювань у вальдорфських школах значно нижче, ніж у звичайних, причому у вальдорфських школах він знижується, а у традиційних – постійно збільшується. Те ж саме стосується й порушень фізичного здоров'я дітей, зокрема, частоти головних болів, порушень системи травлення тощо.

Рівень міжособистісного спілкування учнів вальдорфської школи досить високий. Діти люблять учитися, більш відповідально ставляться до того, що відбувається у класі, рівень їх дисципліни й самоорганізації більш високий. Випадки насилля серед дітей зустрічаються тут значно рідше [4].

Досить масштабні порівняльні дослідження здоров'я учнів були проведені протягом 2006 р. У цих дослідженнях брали участь 6630 дітей віком від 6 до 13 років (4606 учнів вальдорфських шкіл і 2024 учнів інших шкіл) п'яти західноєвропейських країн (Австрія, Голландія, Німеччина, Швейцарія, Швеція). Особливий інтерес дослідників був спрямований на виявлення захворювань на різні види інфекції, кожної алергії, які на сьогодні є досить поширеними серед дітей.

Проведені дослідження засвідчили, що учні вальдорфських шкіл мають значні кращі показники здоров'я, ніж учні традиційних шкіл. Так, вальдорфські школярі на 20-30 % рідше хворіють на полліноз і екзему, на 32-39 % – на алергію [9].

Дослідники (А.Бюссінг, Т.Остермак, Ф.Якобі, П.Маттісен) з'ясували, що й у дорослому віці у випускників вальдорфських шкіл значно рідше, ніж у цілому по Німеччині (за даними Інституту Роберта Коха), спостерігаються алергічні явища, артоз, гіпертонія та інші захворювання. Колишні вальдорфські учні характеризуються також здатністю витримувати значні навантаження, життєві труднощі й кризи [10].

Для визначення можливих причин таких результатів науковцями було проведено спостереження за образом життя дітей у родинах. Отримані дані засвідчили, що серед вальдорфських учнів 40 % ніколи не вживали антибіотики, 43 % – жарознижуючі засоби (зокрема парацетамол). Для учнів традиційних шкіл відповідні дані склали 15 % і 8 %. Лише чверть вальдорфських школярів порівняно з трьома чвертями учнів традиційних шкіл мали щеплення від таких дитячих хвороб, як кір, краснуха, свинка. Одна третина вальдорфських школярів перехворіла на кір порівняно з однією десятою учнів звичайних шкіл. Досить істотна різниця спостерігалася також і відносно харчування дітей: три чверті вальдорфських школярів

харчувалися органічними, екологічно «чистими» продуктами (серед учнів традиційних шкіл – лише одна чверть) [1].

Дослідниками був зроблений висновок щодо виправданості антропософських поглядів на людину, відповідно до яких інфекційні захворювання, особливо «дитячі хвороби» в дитинстві, сприяють побудові міцної імунної системи. Саме тому батьки вальдорфських учнів стримано ставляться до щеплення, щоб не віднімати у дітей можливостей зміцнювати своє здоров'я через дитячі хвороби. Батьки також досить обмежено дають своїм дітям антибіотики і жарознижуючі засоби. До того ж, не може не підтримувати власні життєві сили дитини екологічне харчування, якому надається дуже важливе значення у вальдорфській школі.

Досягнення вальдорфської педагогіки підтверджуються також міжнародними незалежними порівняльними педагогічними дослідженнями, які в різних країнах світу з'ясовують якість навчальних досягнень учнів, зокрема TIMSS (природничо-математична освіта) і PISA (читання і розуміння текстів), а також чисельними дослідженнями, що проводяться незалежними експертами у країнах, де вальдорфські школи існують протягом десятків років (Данія, Фінляндія, Швеція, Швейцарія і, звичайно, Німеччина) [2, 4, 7, 8, 12].

Так, В.Гіллер (Союз вальдорфських шкіл Німеччини) наголошує на тому, що такі дослідження в цілому підтвердили правильність вальдорфських підходів: низка вальдорфських принципів виявилися схожими з тими, за якими побудована система освіти у країнах, що показали найвищі результати навчальних досягнень учнів. Так, у скандинавських країнах діти залишаються в одному класі протягом 9 років, у Швеції, Норвегії – 8 років, у Данії – до сьомого класу не виставляють оцінок. Достатньо пізня диференціація дітей за навчальними досягненнями – ось секрет успіху скандинавських країн, так же, як і вальдорфської школи, переконаний В.Гіллер [8].

За даними статистичних досліджень, досить великий відсоток випускників вальдорфських шкіл вступає до університетів. Так, у Німеччині кількість абітурієнтів – випускників вальдорфських шкіл, які успішно здали абітур (державні екзамен, що надають право на вступ до університету) на 20-30 % більше, ніж у середньому по країні, включаючи гімназії (така статистика стабільно тримається протягом десятиліть) [7, 8]. Тобто серед учнів, які вчилися протягом 12 років у вальдорфській школі на неселективній основі, відсоток тих, хто може вступити до вищої школи, значно більший, ніж у школах, які так чи інакше проводять відбір школярів (при цьому варто відзначити, що абітур у вальдорфській школі здається за державними вимогами і під строгим контролем державних органів освіти).

Статистичні дані щодо професійної орієнтації випускників вальдорфських шкіл, які проводяться в

різних країнах департаментами освіти і науки, також свідчать про певну успішність вальдорфської освіти.

Так, випускники вальдорфських шкіл Німеччини на сьогодні найбільш ґрунтовно досліджені у праці Х.Барца і Д.Рандоля (2007 р.), які протягом 2003-2005 рр. провели дослідження 1124 колишніх вальдорфських учнів, які закінчили школу з 1939 по 1974 р. [10]. Науковцями випускники вальдорфських шкіл умовно були поділені на такі три групи: а) «культурно-орієнтовані» (31 %) – такі, що відрізняються своїми культурними й освітніми пріоритетами (музеї, театр, читання та ін.). Вони же одночасно найбільш цікавляться антропософською тематикою: 22 % з них вважають себе активними антропософами (принягідно відзначимо, що ця кількість антропософськи орієнтованих колишніх вальдорфських школярів не підтверджує існуючу серед педагогічної громадськості думку про те, що «вальдорфська школа виховує антропосовів»); б) «орієнтовані на стосунки» (33 %) – для них найбільш важливим є між людське, емоційно-забарвлене спілкування з іншими людьми, «життя для інших». Такі люди багато займаються практично-прикладною справою, намагаються все зробити своїми руками; в) гедоністи (36 %) – для них важливим є спорт, розваги, тілесні втіхи, насолода життям.

З'ясовано, що незалежно від виділених типів переважна більшість колишніх вальдорфських учнів здатні критично ставитися до речей і явищ навколишнього світу й розглядати їх у всеосяжних зв'язках. Для переважної кількості випускників вальдорфських шкіл критерій соціальної відповідальності має досить значний пріоритет. Х.Барц і Д.Рандоль пояснюють це соціальною спрямованістю вальдорфської школи, її спільними святами, концертами, спектаклями, завдяки чому учні можуть пережити сильні відчуття спільності з людьми, які оточують їх.

До 92 % колишніх вальдорфських школярів наголошують на тому, що їм дуже подобалося перебування у школі. Вони ідентифікують себе з колишнім навчальним закладом, позитивно оцінюють навчання у школі, особливо виділяють культурно-художній та практично-ремісничий цикли. Вальдорфські випускники переконані, що школа дала їм можливість отримати хорошу базову освіту, набути ключові компетентності – такі, як позитивне ставлення до життя, основоположна довіра до власних сил, самостійність і вміння пристосовуватися до життєвих умов [10].

Схожі дані отримано в ході проведеного швейцарським незалежним інститутом (м. Кільхберг, 1999 р.) письмового опитування 1586 випускників вальдорфських шкіл Швейцарії, які в період 1990-1996 рр. закінчили навчання. Результати опитування дозволили зробити висновок про те, що вальдорфська освіта позитивно позначається на таких вельми актуальних для сучасного світу якостях, як самостійність, вміння взаємодіяти в колективі, творчість, комплексне (цілісне) мислення [6].

На запитання анкети, як самі колишні учні оціню-

ють свої шанси на ринку праці порівняно з учнями, що закінчили звичайну школу, 70 % опитуваних оцінили свої шанси як «однаково добрі», 16 % – як «швидше кращі, ніж гірші», 8 % – як «кращі», 3 % оцінили свої шанси як «швидше гірші, ніж кращі» і 2,5 % – як «гірші». 90 % опитуваних позитивно відповіли на питання щодо наявності в них професійних й особистісних цілей на наступні 3-5 років й чітко описали їх. Переважна більшість молодих людей назвали своєю найближчою метою завершення освіти й просування у професійній сфері [6].

Різні дослідження колишніх учнів вальдорфських шкіл констатують, що серед них досить високий відсоток таких, хто задоволений своєю професією, – до 75-85 %. За результатами опитування [6], можна констатувати, що більшості випускників вальдорфської школи вдалося зробити вдалий вибір професії й розвинути професійні перспективи. Позитивне оцінювання своїх шансів на ринку праці пояснюється силою особистості, вказує на високий рівень упевненості в собі. Високою виявилася й оцінка власних здібностей та професіоналізму. Позитивно оцінили випускники і свою школу, відзначивши серед здібностей, які вона в них виховала, в першу чергу креативність, вміння спілкуватися, самостійно приймати рішення, аналізувати.

Отже, не дивно, що, за даними ЮНЕСКО, серед випускників вальдорфських шкіл майже немає безробітних (і це відбувається в країнах, де кількість безробітних постійно збільшується), як немає злочинців, наркоманів, алкоголіків [3, 13].

Не менш значущим є й те, що випускники вальдорфських шкіл прагнуть до подальшої освіти: за даними Х.Барца і Д.Рандоля, академічну освіту отримали 46,8 %, інститути або вищі спеціальні школи закінчили 68,7 % колишніх вальдорфських учнів Німеччини [10].

Випускники вальдорфських шкіл також виявляють стремління займатися соціальними професіями. Так, за статистичними даними, отриманими в Німеччині [7], 28 % випускників вальдорфських шкіл працюють у освіті й соціальній сфері (причому професію вчителя обрали 14,6 %, що порівняно з іншим населенням зустрічається в 5 разів частіше [10]), 12 % – у медицині, 12 % – у мистецтві та лінгвістиці.

Із усього розмаїття професій найчастіше обирають саме соціальну сферу (освіти, медицини, соціальна терапія та ін.) і вальдорфські випускники в інших країнах, зокрема Швейцарії [6]. Високий відсоток серед тих, хто обирає соціальну сферу, свідчить про те, що при професійній орієнтації для колишніх учнів вальдорфських шкіл велике значення мають соціальні й альтруїстичні мотиви. Правда, це лише статистика. На практиці ж колишніх вальдорфських школярів можна зустріти в самих різних сферах суспільного життя, де вони працюють ініціативно й з готовністю прийняття на себе відповідальності.

Так, справжню сенсацію в європейській педаго-

гічній думці викликала видана Європейською Спільнотою праця Л.Гесслера «Освітній успіх у світлі освітніх біографій» [11]. Автор детально аналізує вальдорфський навчальний процес і біографії вальдорфських випускників. За Л.Гесслером, випускниками вальдорфських шкіл різних років були: Андреас Карлгрен (політик і член парламенту Швеції), доктор Олаф Фельдман (член федерального парламенту Німеччини), Карл Отто Пьоль (президент федерального банку Німеччини, 1980-1991 рр.), Йенс Столтенберг (колишній прем'єр-міністр Норвегії, зараз лідер лейбористської партії), Кен Шено (голова «Америкен-Експрес», визнаний у 2002 р. другим найбільш впливовим управлінцем у США), Михаель Енде (відомий у всьому світі письменник і автор бестселерів дитячої німецькомовної літератури), Фердинанд Олександр Порше (Німеччина), який створив у 1963 р. автомобіль «Порше 911» (у світі цей автомобіль визнають як «культ-машина», «машина-мрія», «конструкторське диво», «король спортивних машин»), а також багато інших.

Оскільки вибір школи належить не дітям, а батькам, то слід відмітити відомих батьків випускників вальдорфських шкіл – людей, які обрали для навчання своїх дітей саме вальдорфську школу.

Отже, вальдорфську освіту отримали: донька Сільвіо Берлусконі (прем'єр-міністра Італії), донька Михайла Баришнікова (американського танцюриста й актора), син Жана Поля Бельмондо (французького актора), доньки Вольфганга Клемента (міністра економічних відносин, Німеччина), донька і онучка доктора Рудольфа Ляйдинга (колишнього спікера ради директорів компанії «Фольксваген», Німеччина), діти Йонаса Гара Сторе (президента Червоного Хреста Норвегії, колишнього голови виконавчого органу світової організації здоров'я), діти Харрисона Форда (актора, який знімався в таких фільмах, як «Зоряні війни», «Індіана Джонс», «Президентський літак», «Втікач» та ін., США), діти Джона Поля Джоунса (музиканта, басиста групи «Лед Дзепелін», Велика Британія), син Гельмута Коля (колишнього канцлера Німеччини) та багато інших.

Як зазначають Х.Барц і Д.Рандоль, вибір саме вальдорфської школи для навчання дітей 20 % батьків пояснюють незадоволенням державною школою, 11 % – свідомим наданням переваги на користь антропософськи орієнтованій освіті. Водночас переважна більшість батьків основним мотивом вибору вальдорфської школи для своїх дітей називає насамперед її привабливу педагогічну концепцію – індивідуальне сприяння розвитку особистості, відсутність бальних оцінок, художньо-практичну спрямованість освіти та ін. [10].

В останні роки почали з'являтися дослідження щодо вальдорфської педагогіки й у країнах колишнього СРСР. Так, у Росії психологами Московського державного університету імені М.Ломоносова (під керівництвом Н.Євсикової, 2000) досліджувалася динаміка

психічного розвитку дітей російських вальдорфських закладів. Установлено, що, незважаючи на відсутність спеціального інтелектуального тренінгу й великого навчального навантаження не відбувається відставання інтелектуального розвитку, а за деякими показниками (зокрема, пам'ять) розвиток йде краще, ніж у дітей контрольних груп. Науковці Психологічного інституту РАО (під керівництвом Є.Смирнової, 2002) провели порівняльні дослідження морального розвитку дітей у російських вальдорфських і традиційних дитячих садках і отримали переконливі результати на користь вальдорфських садків [5].

Із 2000 р. у вальдорфських школах Росії розпочалися перші випуски учнів. Зокрема, протягом 10 років (станом на 2002 р.) роботи Московської вальдорфської школи № 1060 її закінчили 53 учні, які стали студентами престижних московських університетів: 14 випускників поступили в гуманітарні ВНЗ, 12 – у соціально-економічні, стільки ж – в технічні і природничонаукові, 10 – у художні і музичні. Опитування колишніх вальдорфських учнів засвідчило, що вони зі задоволенням і радістю згадують школу, яка відкрила їм життєві перспективи, прищепила вміння й навички спілкування, навчила самостійно думати та діяти.

В Україні перші дослідження, спрямовані на перевірку ефективності організації навчання й виховання школярів за принципами вальдорфської педагогіки, було проведено О.Іоновною (друга половина 1990-х рр.) [3].

Установлено, що вальдорфські підходи, сприяючи гуманізації навчального середовища, реалізації навчально-виховного спрямування на індивідуальність учня в умовах групової та фронтальної роботи з класом, постійному формуванню мислення, пам'яті, фантазії, культури почуттів, сили волі дитини, забезпечують успішність педагогічного процесу. Якщо рівень освіти вальдорфських учнів, у основному, такий ж, як й у традиційній школі, то рівень особистісних (комунікативність, любов до прекрасного, працелюбність, допитливість, дисциплінованість тощо) і творчих (самостійність у навчально-пізнавальній діяльності, розвиток пізнавального інтересу) здібностей значно вищий.

За останні роки в рамках експерименту «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (наказ Міністерства освіти і науки за № 363 від 06.05.2001 р.) проведено низку психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на порівняння результатів освіти учнів вальдорфських та традиційних шкіл. Базовими закладами експерименту є такі вальдорфські школи: «Ступені» (м. Одеса), «Софія» (м. Київ), «Школа вільного розвитку дитини (вальдорфська)» (м. Дніпропетровськ), школа № 108 (м. Кривий Ріг), НВК № 17 (м. Житомир), НВК «Бузькове гніздо» (м. Городенко Івано-Франківської обл.), НВК «Школа вільного розвитку» (м. Харків).

Під час проведення дослідження постійно здійснювалися порівняльні «зрізи» знань учнів вальдорф-

ських і традиційних шкіл. Результати державних атестацій свідчать, що успішність вальдорфських учнів порівняно з учнями традиційної школи дещо вища. Зокрема, за даними державної атестації 2002/2003 навчального року (м. Кривий Ріг) успішність вальдорфських учнів 4-х класів з рідної (російської) мови і математики складала 100 % (у традиційній школі відповідно 81,8 і 96 %); з української мови – 92,8 % (у традиційній школі – 68,2 %).

Дослідження сформованості якості знань випускників початкових класів й інших шкіл, що брали участь у експерименті, також засвідчили, що учні українських вальдорфських шкіл після закінчення початкового ступеня оволоділи системою знань на рівні, який не нижче рівня знань їхніх однолітків із традиційних шкіл.

Оцінюючи це як безперечний позитивний момент навчання вальдорфських школярів, водночас відмітимо, що вальдорфська освіта дозволяє поряд із міцними знаннями сформувати й здібності дітей. Певним підтвердженням цьому є результати досліджень, проведених у НВК «Школа вільного розвитку» (м. Харків). Ці дослідження здійснювалися в рамках Міжнародного порівняльного проекту з математичної освіти учнів (IPMA), який був запропонований університетом м. Ексетер (Велика Британія) і передбачав порівняння не стільки успішності математичної освіти, скільки виявлення ефективності самого процесу навчання математиці на основі дострокового моніторингу розвитку мислення школярів, оволодіння ними математичними здібностями. Відповідні дослідження проводилися групою незалежних експертів за єдиними (для учнів певного віку) завданнями.

У м. Харкові в цьому проекті брали участь 9 шкіл. На підставі перших «зрізів» (2000/2001 навчальний рік) учні 1-го класу НВК «Школа вільного розвитку» за рейтингом були на 5-му місці серед школярів інших шкіл, що брали участь у проекті. Через три роки (2002/2003 навчальний рік) ці ж діти – вже учні 3-го класу – за рейтингом вийшли на перше місце. Діти демонстрували розвинене вербально-логічне й просторове мислення, розуміння і здатність творчого використання математичних знань і вмінь.

Під час проведення експерименту здійснювалися також порівняльні психолого-педагогічні дослідження розвитку молодших учнів вальдорфських і традиційних шкіл. Отримані дані дають підстави стверджувати, що порівняно з учнями традиційної школи учні вальдорфської школи:

- мають більш високий рівень розвиненості мотиваційної та емоційної сфер, що характеризується тим, що діти йдуть до школи й вчаться з радістю, мають позитивне неформальне ставлення до школи й учителя, стійкий пізнавальний інтерес, орієнтовані на самостійне здобуття нових знань;
- характеризуються доброю пам'яттю, творчою увагою, сконцентрованою увагою. Причому наприкінці

навчального року рівень уваги збільшується (на відміну від учнів традиційної школи), а рівень агресії й тривожності зменшується, що свідчить про хорошу адаптацію до школи та емоційну стабільність;

- за рівнем розвитку графічних навичок, дрібної моторики руки й сенсомоторики відрізняються незначним чином;
- за рівнем розвитку логічного мислення (зокрема, вміння класифікувати й встановлювати послідовність подій) практично не відрізняються від учнів традиційної школи; мають дещо гірші показники критичності сприйняття, здатності до узагальнення, проте вальдорфські учні значно випереджають за рівнем розвитку вербально-логічного мислення, просторового мислення, а також творчого мислення (краще виконують творчі завдання);
- почувають себе у школі активно й вільно, мають розвине почуття співпереживання й соціальності;
- добре володіють своїм тілом. За результатами медичних обстежень, у період авітамінозу та простудних захворювань пропуски занять через хворобу незначні.

Таким чином, навчання дітей у вальдорфській школі порівняно з традиційною школою позитивно впливає на інтелектуальну активність, індивідуальну ініціативність, творчість, самостійність рішень, душевну стабільність, соціальну компетентність, кординованість тіла й рухів, а отже, сприяє здоровому розвитку дитини.

Висновки.

Узагальнення проведеного вище аналізу дає підстави зробити висновки про те, що не отримують підтвердження думки окремих дослідників про вальдорфську школу як лише «школу мистецтва» або «школу праці», а тому найбільш придатну для хворих дітей; що у вальдорфській школі «добра атмосфера, але нічому не вчать», тобто іншими словами, що вальдорфська педагогіка надає другорядного значення якості знань (В.Валентинова).

Не відповідає дійсності й твердження про те, що конкретна практика вальдорфської школи призводить, з одного боку, до формування в учнях почуття власної винятковості, а з іншого – до виникнення в дитині певних комплексів, ситуативної й особистісної тривожності (О.Черкасова).

Водночас проведене дослідження підтверджує висновки науковців (В.Гібель, Л.Гесслер, М.Глеклер, О.Іонова, О.Лукашенко, Т.Марті) про сутність вальдорфського педагогічного процесу як засобу здорового – духовно-душевно-фізичного – розвитку особистості.

З огляду на це вважаємо, що *перспективним напрямом подальших досліджень* є науково-методичне обґрунтування шляхів залучення вальдорфського здоровотвірного досвіду у вітчизняну школу для розв'язання завдань виховання здорового покоління.

Література

1. Глеклер М. Воспитание и здоровье. Задача для педагогов, медиков и родителей / М.Глеклер, С.Лангхаммер, К.Вихерт: [пер. с нем. М.Рикиной]. – Дорнах: Гетеанум, 2006. – 250 с.
2. Знання и умения для жизни. О международном исследовании уровня развития учеников // Дитина. – 2002. – № 3. – С.3.
3. Іонова О.М. Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки: автореф. дис. д-ра педаг. наук. – К., 2000. – 35 с.
4. Іонова О.М. Педагогіка Рудольфа Штайнера // Курс лекцій з порівняльної педагогіки: [наукове видання]. – Харків: ХНПУ, 2007. – С.206-216.
5. Іонова О.М. Системно-синергетичний підхід до аналізу вальдорфської школи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2012. – № 3. – С.61-63.
6. Опитування колишніх учнів вальдорфських шкіл Швейцарії // Дитина. – 2001. – № 9-10. – С.3.
7. Результаты вальдорфского движения // Альманах «Педагогика свободы». – 1995. – № 3. – С.27-31.
8. Учебные программы вальдорфских школ: [под ред. В.К.Загвоздкина]. – М.: Народное образование, 2005. – 528 с.
9. Allergic disease and sensitization in Steiner school children / Floistrup H., Swartz J., Bergstrom F. [ets] // Journal of Allergy and Clinical Immunology. – 2006. – Vol. 117. – Issue 1. – P.59-66.
10. Barz Heiner, Randoll Dirk (Hrsg.). Absolventen von Waldorfschulen. Eine empirische Studie zu Bildung und Lebensgestaltung. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. – 393 S.
11. Gessler L. Bildungserfolg im Spiegel von Bildungsbiographien. – Frankfurt am Main; Bern; New York; Paris, 1988. – 100 p.
12. Marti Thomas. Wie kann schule die Gesundheit fördern? Erziehungskunst und Salutogenese. – Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben, 2005. – 352 S.
13. Waldorf Pedagogic: Exhibition Catalogue // 44-th UNESCO Education International Conference. – Geneva, 1994. – 87 p.

References:

1. Glekler M., Langkhammer S., Vikhert K. *Vospitanie i zdorov'e* [Education and health], Dornach, Goetheanum, 2006, 250 p.
2. Znaniia i umeniia dlia zhizni [Knowledge and skills for life], *Ditina* [Child], 2002, vol.3, p. 3.
3. Ionova O.M. *Naukovo-pedagogichni osnovi navchal'no-vikhovnogo procesu v suchasnij shkoli za ideiami val'dorfs'koyi pedagogiki* [Scientific and pedagogical foundations of the educational process in the modern school for Waldorf education ideas], Dokt. Diss., Kiev, 2000, 35 p.
4. Ionova O.M. *Pedagogika Rudol'fa Shtajnera* [Pedagogy of Rudolf Steiner], Kharkiv, 2007, pp. 206-216.
5. Ionova O.M. *Pedagogika, psihologiya ta mediko-biologichni problemi fizicnogo viovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2012, vol.3, pp. 61-63.
6. Opituvannia kolishnikh uchniv val'dorfs'kikh shkil Shvejcarii [Polls former students Waldorf schools in Switzerland]. *Ditina* [Child], 2001, vol.9-10, p. 3.
7. Rezul'taty val'dorfskogo dvizheniia [The results of the Waldorf movement]. *Pedagogika svobody* [Pedagogy of freedom], 1995, vol.3, pp. 27-31.
8. Zagvozdkin V.K. *Uchebnye programmy val'dorfskikh shkol* [Training programs Waldorf Schools], Moscow, Education, 2005, 528 p.
9. Floistrup H., Swartz J., Bergstrom F. Allergic disease and sensitization in Steiner school children. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*. 2006, vol.117(1), pp. 59-66.
10. Barz Heiner, Randoll Dirk (Hrsg.). *Graduates of Waldorf schools. An empirical study on education and lifestyle* [Absolventen von Waldorfschulen. Eine empirische Studie zu Bildung und Lebensgestaltung]. Wiesbaden, Social Sciences, 2007, 393 p.
11. Gessler L. *Educational success in the mirror of Education Biographies* [Bildungserfolg im Spiegel von Bildungsbiographien], Frankfurt am Main; Bern; New York; Paris, 1988, 100 p.
12. Marti Thomas. *How can the school promote health? Art education and salutogenesis* [Wie kann schule die Gesundheit fördern? Erziehungskunst und Salutogenese], Stuttgart: Verlag Freies spiritual life, 2005, 352 p.
13. *Waldorf Pedagogic: Exhibition Catalogue*. 44-th UNESCO Education International Conference, Geneva, 1994, 87 p.

Информация об авторе:

Іонова Елена Николаевна: д.п.н., проф.; ionova_54@mail.ru; Харьковский национальный педагогический университет; ул. Артема 29, г. Харьков, 61002, Украина.

Information about the author:

Ionova O.M.: ionova_54@mail.ru; Kharkov National Pedagogical University; Artema str. 29, Kharkov, 61002, Ukraine.

Цитируйте эту статью как: Іонова О.М. Формування здоров'я особистості: досвід Вальдорфської школи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 10 – С. 35-40. doi:10.6084/m9.figshare.775337

Cite this article as: Ionova O.M. The formation of person's health: experience of Waldorf school. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2013, vol.10, pp. 35-40. doi:10.6084/m9.figshare.775337

Электронная версия этой статьи является полной и может быть найдена на сайте: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive.html>

The electronic version of this article is the complete one and can be found online at: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive-e.html>

Эта статья Открытого Доступа распространяется под терминами Creative Commons Attribution License, которая разрешает неограниченное использование, распространение и копирование любыми средствами, обеспечивающими должное цитирование этой оригинальной статьи (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.ru>).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>).

Дата поступления в редакцию: 09.08.2013 г.
Опубликовано: 30.09.2013 г.

Received: 09.08.2013
Published: 30.09.2013